

ŠIAULIŲ KOLEGIJOS BUHALTERINĖS APSKAITOS STUDIJŲ PROGRAMOS STUDENTŲ PROFESINIŲ KOMPETENCIJŲ PASIEKIMO LYGIO ANALIZĖ

Regina Mituzienė

Šiaulių kolegija,
Aušros al. 40, Šiauliai, Lietuva
El. p. r.mituziene@siauliukolegija.lt

Anotacija

Darbuotojas, norėdamas kokybiškai atlikti savo darbą, turi pasižymėti tam tikrais funkciniais gebėjimais, kurie vadinami kompetencijomis, įgalinančiomis ji sėkmingai atlikti minėtas veiklos funkcijas (Laužackas, 2005). Buhalterio profesinė veikla reikalauja atitinkamos *kvalifikacijos, kompetencijos*, sugebėjimo savarankiškai, kokybiškai ir kūrybiškai veikti tam tikroje srityje. Buhalterio kvalifikaciją apibūdina profesijai reikalingos žinios ir gebėjimai (mokėjimai ir įgūdžiai). Kokias buhalterio kompetencijas turi įgyti kolegijos studentas, kad gautų buhalterio kvalifikaciją ir aukštojo mokslo diplomą, apibrėžia Buhalterio rengimo standartas. Buhalterinės apskaitos specialistai rengiami pagal buhalterio rengimo standarto reglamentuojamą studijų programą. Profesinio kompetentingumo formavimas glaudžiai siejamas su studijų tikslų pasiekimo lygiu, profesinių kompetencijų įsisavinimu.

Baigiamųjų egzaminų metu tikrinamos profesinės kompetencijos, kurios glaudžiai susijusios profesinio kompetentingumo formavimu. Nuo pasiekto profesinių kompetencijų lygio priklauso paruoštų specialistų gebėjimas kokybiškai organizuoti ir tvarkyti buhalterinę apskaitą įmonėse, įstaigose ir organizacijose.

Tyrimo metu aptariamas Buhalterinės apskaitos studijų programos Šiaulių kolegijos studentų 2005-2009 m. m. baigiamųjų egzaminų metu pademonstruotų profesinių kompetencijų pasiekimo lygis. Patvirtinta, kad Šiaulių kolegijos buhalterinės apskaitos studijų programos absolventai baigiamųjų egzaminų metu pademonstruoja profesinių kompetencijų lygį tenkinantį darbdavių poreikius.

Raktiniai žodžiai: kvalifikacija, kompetencija, profesinis kompetentingumas, profesinio rengimo standartas.

Ivadas

Šiaulių kolegija turi nemažą buhalterinės apskaitos specialistų rengimo patirtį. Buhalterinės apskaitos specialistai rengiami pagal buhalterio rengimo standarto reglamentuotą studijų programą. Profesinio kompetentingumo formavimas glaudžiai siejamas su studijų tikslų pasiekimo lygiu, profesinių kompetencijų įsisavinimu. Šiaulių kolegijos direktoriaus įsakymu (2006) patvirtintas *Buhalterinės apskaitos studijų programos* baigiamojo egzamino organizavimo ir vertinimo reglamentas. Tai dokumentas, nustatantis *Buhalterinės apskaitos studijų programos* baigiamojo egzamino organizavimo ir vertinimo procedūrų darbo tvarką. Baigiamasis egzaminas organizuojamas baigus studijuoti visus studijų programoje numatytus dalykus ir išlaikius visus egzaminus bei atlikus visas profesinės veiklos praktikas. Baigiamojo egzamino užduotys sudaromos orientuojantis į realias situacijas, kurios integruotų skirtingų specialybės dalykų teorines žinias ir praktinius įgūdžius. Sėkmingai išlaikiusiam baigiamąjį egzaminą, teikiamas buhalterinės apskaitos profesinio bakalauro kvalifikacinis laipsnis (Žin., 2009, Nr.158-7135). Straipsnyje aptariamas Šiaulių kolegijos *Buhalterinės apskaitos studijų programos* studentų 2005-2009 m. m. baigiamųjų egzaminų metu pademonstruotų profesinių kompetencijų pasiektas lygis.

Tyrimo aktualumas:

Rinkos sąlygomis, kai nuolat keičiasi norminiai teisės aktai, apmokestinimo taisyklės, buhalterio specialybė ne tik svarbi beveik kiekvienam verslui, bet ir viena sudėtingiausių, reikalaujanti ne tik aukštos kvalifikacijos, bet ir nuolatinio tobulėjimo. Bet kuriai problemai spręsti reikalinga atitinkama kompetencija, tik profesinis kompetentingumas leidžia kokybiškai atlikti tam tikrą veiklą, pasiekti tam tikrų tikslų. Buhalterio darbinėje veikloje priimti sprendimai dažnai yra reikšmingi visai organizacijai. Priimtų sprendimų kokybė priklauso nuo jo profesinio kompetentingumo, todėl Šiaulių kolegijai, siekiančiai ugdyti kūrybingą, išsilavinusią, orią, etiškai atsakingą, pilietišką, savarankišką ir verslią asmenybę, svarbu, kad absolventai jau baigiamųjų egzaminų metu pademonstruotų kuo aukštesnį profesinių kompetencijų lygį, todėl Finansų ir buhalterinės apskaitos studijų katedra kiekvienais metais atlieka baigiamųjų egzaminų kokybės, kompetencijų pasiekimo lygio tyrimus, siekdama grįžtamojo ryšio mokymo proceso tobulinimui.

Remiantis studijų rezultatų vertinimo nuostatais (Žin., 2002, Nr.6-24), baigiamojo egzamino užduotys sudaromos taip, kad studentai turėtų galimybę pademonstruoti įgytas profesines kompetencijas iš visų studijų programoje numatytų profesinės veiklos sričių. Egzamino rezultatai vertinami balais pagal dešimties balų skalę (Žin., 2008, Nr. 86-3137), vadovaujantis profesinių kompetencijų lygiais (Žin., 2002, Nr.6-24):

- aukščiausias (9-10 balų), (toliau A);
- vidutinis (7-8 balai), (toliau V);
- minimalus būtinas (5-6 balai), (toliau M);
- nepasiektas (4 ir mažiau), (toliau N).

Egzaminas laikomas išlaikytu, jei yra pademonstruotos ne žemesnio kaip minimalus būtinas lygio profesinės kompetencijos.

Tyrimo problema: Buhalterio priimtų sprendimų, kurie dažnai yra reikšmingi visai organizacijai, kokybė priklauso nuo jo profesinio kompetentingumo, todėl Šiaulių kolegijai, siekiančiai ugdyti kūrybingą, išsilavinusią, orią, etiškai atsakingą, pilietišką, savarankišką ir verslią asmenybę, svarbu atskleisti įvairius grįžtamojo ryšio aspektus, kuriais galėtų būti grindžiamas mokymo proceso modernizavimas. Atliktas baigiamųjų egzaminų metu pademonstruotų profesinių kompetencijų pasiekimo lygio tyrimas leis mokymo procesą keisti norima linkme.

Tyrimo tikslas: ištirti 2005-2009 m.m. Buhalterinės apskaitos studijų programos Šiaulių kolegijos studentų profesinių kompetencijų pasiekimo lygį.

Tyrimo objektas: Baigiamųjų egzaminų metu pademonstruotų profesinių kompetencijų pasiekimo lygis.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išnagrinėti buhalterio kvalifikacijos, profesinių kompetencijų, profesinio rengimo standarto ir profesinio kompetentingumo ryšį.
2. Išanalizuoti 2005-2009 metų Šiaulių kolegijos *Buhalterinės apskaitos* studijų programos studentų profesinių kompetencijų pasiekimo lygį pagal metus ir studijų formas.

Metodai: mokslinės ir metodinės literatūros, buhalterinės apskaitos studijų programos baigiamųjų egzaminų pirminių duomenų sisteminimas ir analizė.

Buhalterio kvalifikacijos, profesinių kompetencijų, profesinio rengimo standarto ir profesinio kompetentingumo ryšys

Nė viena įmonė, įstaiga, organizacija negali išsiversti be buhalterinės apskaitos. Buhalterio specialybė rinkos sąlygomis labai svarbi verslui. Buhalterio profesinė veikla reikalauja atitinkamos kvalifikacijos, kompetencijos, sugebėjimo savarankiškai, kokybiškai ir kūrybiškai veikti tam tikroje srityje. Nuo buhalterio kvalifikacijos priklauso apskaitos informacijos kokybė. Buhalterio kvalifikaciją apibūdina profesijai reikalingos žinios ir gebėjimai (mokėjimai ir įgūdžiai). Kvalifikacija parodo žmogaus tinkamumo tam tikram darbui laipsnį (Laužackas, Pukelis, 2000). Kvalifikacija yra žinių, mokėjimų, įgūdžių, vertybinių nuostatų ir patyrimo visuma, kurią įgijęs žmogus gali kokybiškai dirbti atitinkamos rūšies ir sudėtingumo darbą (Laužackas, 2005). Veikti besikeičiančiose veiklos sąlygose įgalina kompetencija, o ne kvalifikacija. Jucevičienė, Lepaitė (2000) išanalizavusios kompetencijos ir kvalifikacijos santykį teigia, kad žinios, mokėjimai, įgūdžiai sąlygoja kvalifikacijos suteikimą, taip pat įvertinus gabumą, kurie veikia gebėjimų formavimąsi, svarbą bei žmogaus vertybes ir asmenines savybes, sukuriama kompetencijos (competence) šerdis ir visuminis (holistinis) pobūdis. Darbuotojas, norėdamas kokybiškai atlikti savo darbą, turi pasižymėti tam tikrais funkciniais gebėjimais, kurie vadinami *kompetencijomis*, įgalinančiomis jį sėkmingai atlikti veiklos funkcijas (Laužackas, 2005). Kompetencija: Asmens gebėjimas naudojantis turimomis žiniomis, įgūdžiais, savybėmis ir patyrimu atlikti tam tikrą darbą (Aiškinamasis kvalifikacijų sistemos..., 2008). Kompetencija lemia gebėjimą įgytą išsilavinimą ir patirtį pritaikyti konkrečiai gyvenimo problemai spręsti (Bitinas, 2000). Kompetencija ypač reikšmingu fenomenu tapo *verslo* ir organizacijų pasaulyje, kuriame pridėtinę vertę sukuria būtent aukšto kompetencijos lygio žmogiškasis potencialas. Verslo aplinka ir asmens potencialo joje realizavimas yra vienas iš šalies ekonominės sistemos išsivystymo lygio indikatorių, kuris lemia socialinį poreikį kurti tokias edukacines programas, kuriose būtų siekiama plėtoti verslui reikiamą darbuotojų kompetenciją (Lepaitė, 2003). Kompetencijos daugiau susijusios su asmeniniais gebėjimais pritaikyti įgytas žinias dinamiškai. Kompetencijos, kaip atskiri elementai, nuolat pasireiškiantys apibrėžtoje ir besikartojančioje asmens veikloje, sudaro *kompetentingumą* (Laužackas, 2005). Kokias buhalterio *kompetencijas* turi įgyti kolegijos studentas, kad gautų buhalterio kvalifikaciją ir aukštojo mokslo diplomą, apibrėžia Buhalterio profesinio rengimo standartas. Profesijos standartas – svarbiausių konkrečios profesijos parametru, apibrėžiančių jai reikalingų kompetencijų (žinių, mokėjimų, įgūdžių) visumą, apibūdinimas (Laužackas, 2005). Profesinio rengimo standartas – valstybės pripažintų profesijų reikalaujamų kvalifikacijų įgijimo profesinio rengimo sistemoje svarbiausi

parametrai (Laužackas, 2005). Lietuvoje pirmas *Buhalterio rengimo standartas*, patvirtintas 1999 m., kuriame apibrėžti minimalūs buhalterinės apskaitos specialisto rengimo mokymo įstaigose reikalavimai: profesinė kvalifikacija, studijų tikslai, turinys ir baigiamieji vertinimai. Šis dokumentas buvo pagrindas kolegijų studijų programoms. Atnaujintas Buhalterio rengimo standartas, patvirtintas 2007 m. Baigiamųjų egzaminų metu tikrinamos profesinės kompetencijos, kurios glaudžiai susijusios su profesinio kompetentingumo formavimu. Nuo pasiekto profesinių kompetencijų lygio priklauso paruoštų specialistų gebėjimas suprasti apskaitos informacijos vaidmenį įmonių ūkinėje ir finansinėje veikloje ir ją formuoti, atlikti ataskaitinio laikotarpio pabaigos apskaitos procedūras, tvarkyti darbo ir darbo išteklių apskaitą, įvertinti prekybos įmonių veiklą ir tvarkyti pirkimų ir pardavimų ūkinių operacijų apskaitą, nustatyti finansinius rezultatus ir pavaizduoti juos apskaitoje, apibendrinti, analizuoti apskaitos duomenis ir parengti metinę finansinę, mokesstinę bei statistines ataskaitas, išanalizuoti ir įvertinti kelių transporto įmonės ekonominius procesus, pavaizduoti juos apskaitoje arba tvarkyti biudžetinių įstaigų išlaidų sąmatų vykdymo apskaitą, organizuoti, vadovauti, dirbti kolektyve.

Studijų rezultatai yra kompetencijų rinkinys, ką studentas žinos, supras ar gebės atlikti pasibaigus mokymo procesui (Svarbiausi Bolonijos proceso..., 2008). Tyrimo metu konstatuota, kad Šiaulių kolegijos buhalterinės apskaitos studijų programos studentų profesinis kompetentingumas pademonstruotas baigiamųjų egzaminų metu pasireiškia skirtingu profesinių kompetencijų įsisavinimo lygiu.

Šiaulių kolegijos buhalterinės apskaitos studijų programos 2005-2009 m. baigiamųjų egzaminų metu pademonstruotų profesinių kompetencijų pasiekimo lygio analizė

Studentus ir dėstytojus sieja bendras tikslas – siekis aukštos kvalifikacijos, profesinio kompetentingumo. Siekiant atskleisti įvairius grįžtamojo ryšio aspektus, kuriais galėtų būti grindžiamas mokymo proceso modernizavimas, atlikta baigiamųjų egzaminų metu pademonstruotų profesinių kompetencijų pasiekimo lygio analizė. Baigiamasis egzaminas vyksta vadovaujantis Buhalterinės apskaitos studijų programos baigiamojo egzamino organizavimo ir vertinimo reglamentu, patvirtintu 2005 m. Baigiamųjų egzaminų metu tikrinamos profesinės kompetencijos, kurios glaudžiai susijusios su profesinio kompetentingumo formavimu t.y. aštuonios profesinės kompetencijos iš šešių veiklos sričių. Aštuntoji veiklos sritis iš pasirinktos specializacijos (1 lentelė).

1 lentelė

Baigiamųjų egzaminų metu tikrinamos veiklos sritys, profesinės kompetencijos bei tikrinimo forma

Veiklos sritys	Profesinės kompetencijos	Tikrinimo forma
Ūkio subjektų veiklos specifikos ir apskaitos reikšmės vertinimas	1. Suprasti apskaitos informacijos vaidmenį įmonių ūkinėje ir finansinėje veikloje ir ją formuoti.	Testas
Ūkio subjektų ekonominės padėties pavaizdavimas apskaitoje	4. Atlikti ataskaitinio laikotarpio pabaigos apskaitos procedūras.	Praktinė ištininė (kompleksinė) užduotis
Ūkio subjektų turto, nuosavybės, ūkinių procesų ir veiklos rezultatų nustatymas ir vertinimas	8. Tvarkyti darbo ir darbo išteklių apskaitą. 9. Įvertinti prekybos įmonių veiklą ir tvarkyti pirkimų bei pardavimų ūkinių operacijų apskaitą. 12. Nustatyti finansinius rezultatus ir pavaizduoti juos apskaitoje.	
Finansinių, mokesčių bei statistinių ataskaitų rengimas	13. Apibendrinti, analizuoti apskaitos duomenis ir parengti metinę finansinę, mokesstinę bei statistinę ataskaitą.	
Apskaitos procesų organizavimas, valdymas ir kontroliavimas	16. Organizuoti, vadovauti, dirbti kolektyve.	Situacijos analizė
Specializacija - Apskaita biudžetinėse įstaigose		
Biudžetinių įstaigų ūkinių procesų ir veiklos rezultatų nustatymas ir vertinimas	2. Tvarkyti biudžetinių įstaigų išlaidų sąmatų vykdymo apskaitą.	Praktinė situacija
Specializacija - Apskaita kelių transporto įmonėse		
Kelių transporto įmonių ūkinių procesų ir veiklos rezultatų nustatymas ir vertinimas	2. Išanalizuoti ir įvertinti kelių transporto įmonės ekonominius procesus, pavaizduoti juos apskaitoje.	Praktinė situacija

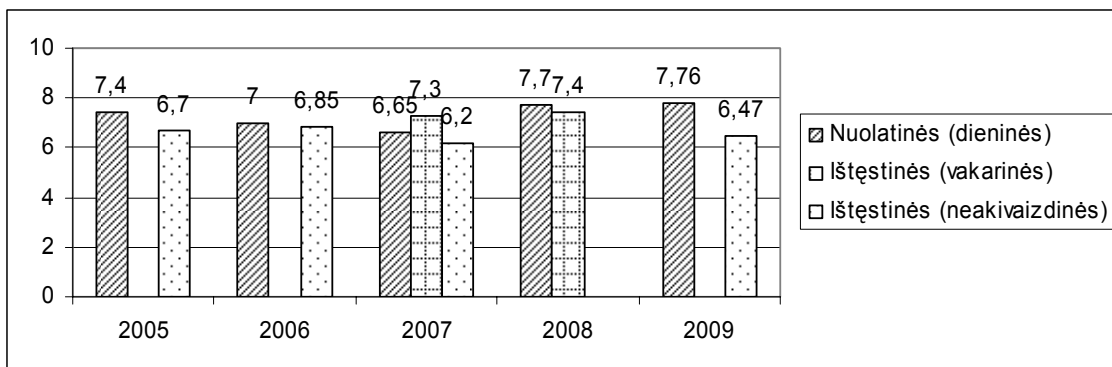
Išanalizuotas 2005 -2009 metų laikotarpiu baigiamąjį egzaminą laikiusių studentų profesinių kompetencijų pasiekimo lygis (2 lentelė).

2 lentelė

Studentų skaičius

Metai	Dieninės studijos	Vakarinės studijos	Neakivaizdinės studijos	Iš viso
2005	28	-	34	62
2006	23	-	48	71
2007	57	29	33	119
2008	22	26	-	48
2009	26	-	23	49
Iš viso:	156	55	138	349

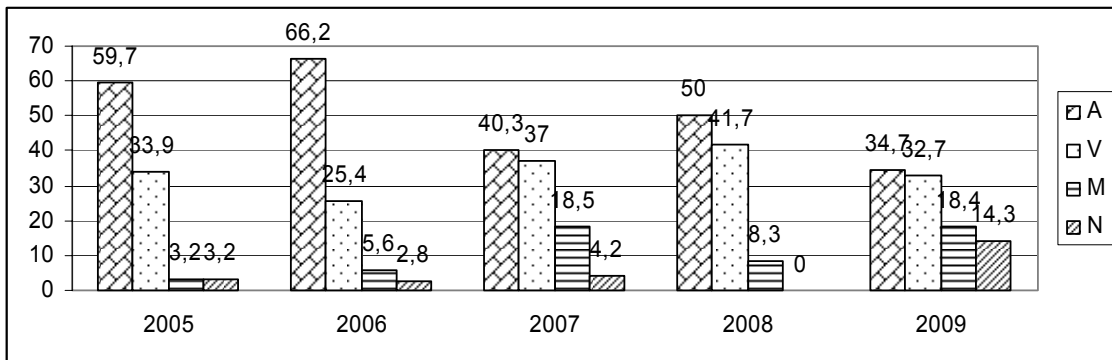
Visų studijų formų absolventai baigiamojo egzamino metu pademonstravo vidutinį kompetencijų pasiekimo lygį. 2009 metais pasiekė profesinių kompetencijų įsisavinimo lygį – 7,8 balo. Ištęstinių (neakivaizdinių) studijų – 6,5 balo. Žemiausią – minimalų profesinių kompetencijų įsisavinimo lygį pademonstravo 2007 metų ištęstinių (neakivaizdinių) studijų laidos studentai - 6,2 balo (žr. 1 pav.).

1 pav. Baigiamojo egzamino *galutinio* įvertinimo vidurkis balais pagal studijų formas 2005-2009 m. m.

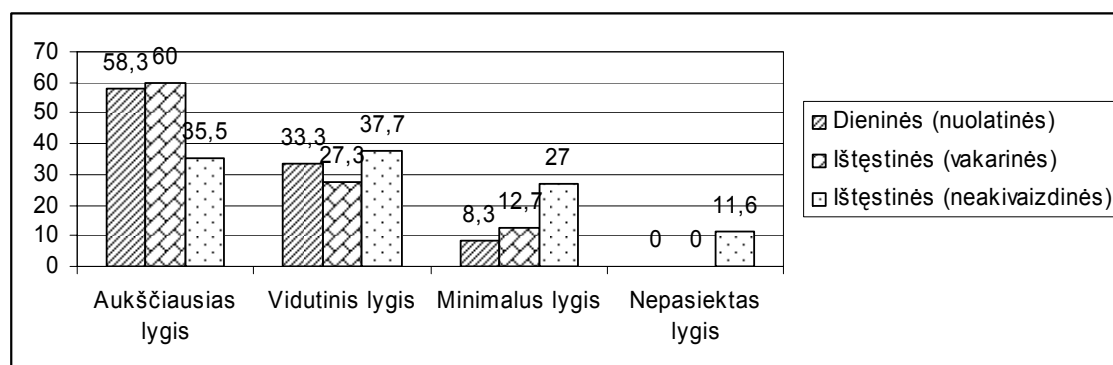
Tyrimo metu gauti rezultatai rodo, kad studentai tikrinamas profesines kompetencijas įsisavino nevienodai.

Profesinės kompetencijos **Suprasti apskaitos informacijos vaidmenį įmonių ūkinėje ir finansinėje veikloje ir ją formuoti** įsisavinimo lygis tikrinamas testu (45 klausimai, iš jų 20 atvirų testo klausimų). Šios kompetencijos įvertinimas sudaro 30 proc. bendro įvertinimo, nuo 2008 m. - 25 proc. 2009 metais teorines žinias aukščiausiu lygiu pademonstravo tik 34,7 % studentų. Tuo tarpu 2006 metais net 66,2 %, Nepasiekusių minimalus lygio 2009 metais studentų skaičius siekė net 14,3 % (žr. 2 pav.). Galima padaryti išvadą, kad pakeitus teorinių žinių įsisavinimo lygio lyginamąjį svorį bendroje vertinimo formulėje, studentai susitelkė praktinių užduočių atlikimui.

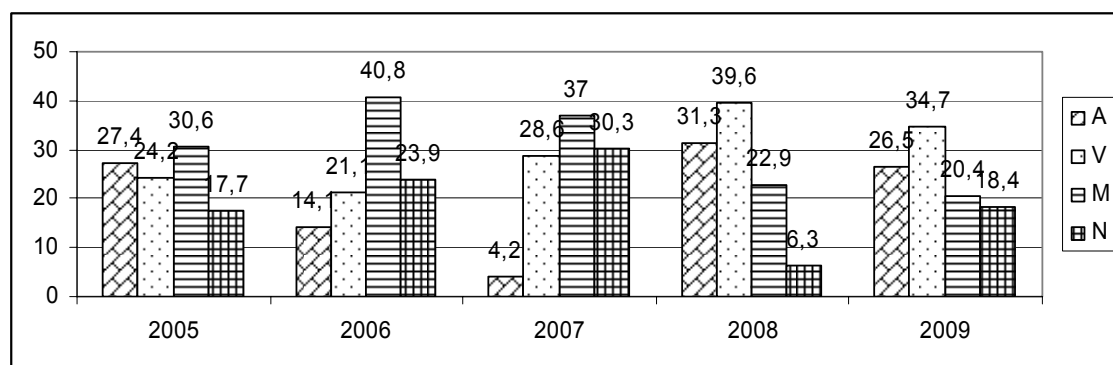
2 pav. Profesinės kompetencijos *Suprasti apskaitos informacijos vaidmenį įmonių ūkinėje ir finansinėje veikloje ir ją formuoti* įsisavinimo lygis procentais pagal metus

Atlikus analizę, kaip ši kompetencija įsisavinta pagal studijų formas, matyti, kad 58,3 % nuolatinių (dieninių) studijų studentai ją pademonstravo aukščiausiu lygiu. Nepasiekė minimalaus būtinojo lygio tik 11,6 % iššęstinių (neakivaizdinių) studijų studentų (žr. 3 pav.).

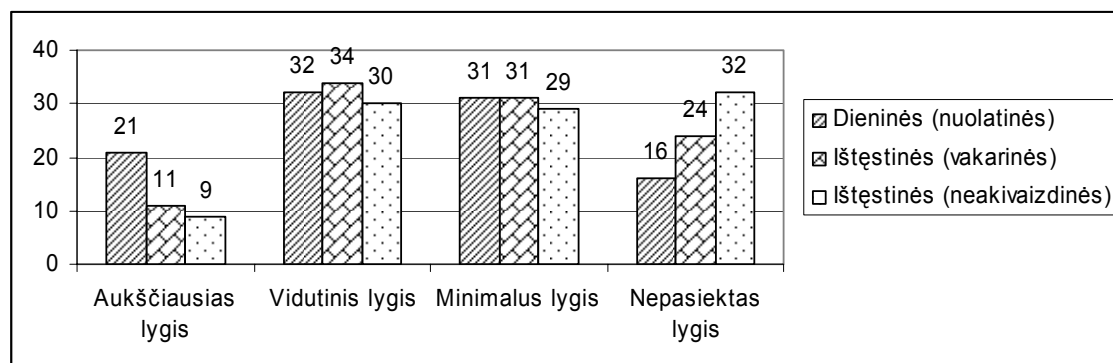
3 pav. Profesinės kompetencijos *Suprasti apskaitos informacijos vaidmenį įmonių ūkinėje ir finansinėje veikloje ir ją formuoti* įsisavinimo lygis procentais 2005-2009 m. laikotarpiu pagal studijų formas

Praktinis profesinių kompetencijų įsisavinimo lygis vertinamas atliekant praktinę iššęstinę (kompleksinę) užduotį. Atliekant šią užduotį, studentai demonstruoja net penkių profesinių kompetencijų iš trijų veiklos sričių pasiekimo lygį. Šios užduoties įvertinimas sudaro 50 proc. bendro įvertinimo, nuo 2008 m. 60 proc. Geriausiai praktinę iššęstinę (kompleksinę) užduotį atliko 2008 metų studentai – 31,3 % parodė aukščiausią lygį, 39,6 % - vidutinį, tik 6,3 % - nepasiekė minimalaus lygio (žr. 4 pav.).

4 pav. Įsisavinimo lygio analizė procentais praktinės iššęstinės (kompleksinės) užduoties pagal metus

Analizuojant praktinės iššęstinės (kompleksinės) užduoties atlikimo lygį pagal studijų formas, matyti, kad aukščiausiu lygiu šią užduotį atliko 21 % dieninių studijų studentų, 11 % iššęstinių (vakarinių) studijų studentų, 9 % iššęstinių (neakivaizdinių) studijų studentų, vidutiniu lygiu – trečdalis visų studijų formų studentų. Vienas trečdalis visų studijų formų studentų pasiekė vidutinį lygį, kitas tik minimalų (žr. 5 pav.).

5 pav. Įsisavinimo lygio analizė procentais praktinės iššęstinės (kompleksinės) užduoties pagal studijų formas 2005-2009 m. laikotarpiu

Išanalizuota, kaip buvo įsisavintos konkrečios profesinės kompetencijos, kurios buvo integruotos į praktinę ištisinę (kompleksinę) užduotį.

Išanalizavus profesinės kompetencijos *Atlikti ataskaitinio laikotarpio pabaigos apskaitos procedūras* 2005-2009 metų pasiekimo lygį, pastebima tendencija, kad kasmet vis daugiau studentų ją įsisavina aukščiausiu lygiu: 2007 metais – 8,4 %, 2008 metais – 20,8 %, 2009 metais – 26,5 %, nors dar nepasiekė 2005 metų lygio – 30,6 %. Šią kompetenciją 2009 metais 61 % studentų pademonstravo aukščiausiu ir vidutiniu lygiu, nepasiekė minimalaus lygio 10,4 %.

Atlikta analizė pagal studijų formas, leidžia teigti, kad nuolatinių (dieninių) studijų studentai profesinę kompetenciją *Atlikti ataskaitinio laikotarpio pabaigos apskaitos procedūras* pademonstravo geriau negu ištęstinių (vakarinių) ir ištęstinių (neakivaizdinių) studijų studentai, atitinkamai: 23,7 %; 9,7 %; 15,2 %.

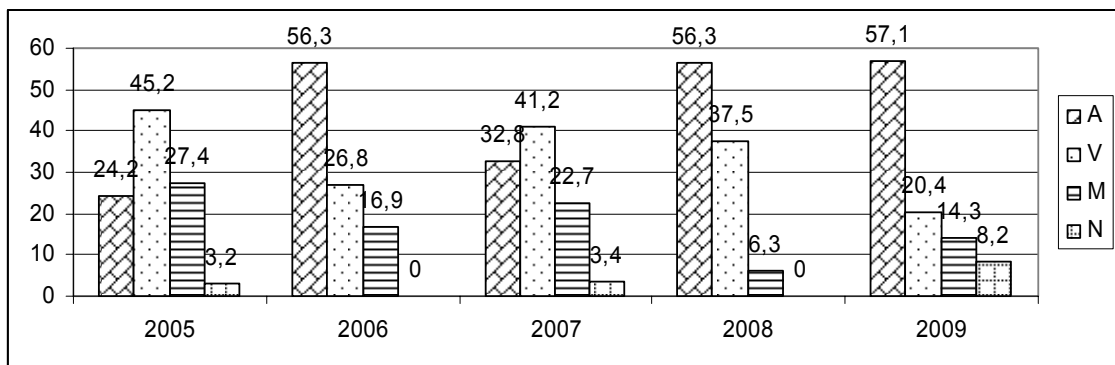
Visais analizuojamais metais studentai pademonstravo, kad, atliekant praktinę ištisinę (kompleksinę) užduotį, dauguma jų aukščiausiu lygiu įsisavino profesinę kompetenciją *Tvarkyti darbo ir darbo išteklių apskaitą*. Analizuojant šios profesinės kompetencijos įsisavinimo lygį pagal studijų formas, konstatuota, kad daugiau kaip pusė visų studijų formų studentų aukščiausiu lygiu įsisavino profesinę kompetenciją *Tvarkyti darbo ir darbo išteklių apskaitą*: nuolatinių (dieninių) 74 %, ištęstinių (vakarinių) – 76 %, ištęstinių (neakivaizdinių) – 64 %.

Nuo 2008 metų pasikeitus praktinės ištisinės (kompleksinės) užduoties įvertinimo lyginamajam svoriui bendroje vertinimo formulėje padidėjo profesinės kompetencijos *Įvertinti prekybos įmonių veiklą ir tvarkyti pirkimų ir pardavimų ūkinių operacijų apskaitą* įsisavinimo lygis. 2008 metais ji buvo įvertinta aukščiausiu lygiu 79,2 % studentų, 2009 metais – 79,6 % Profesinę kompetenciją *Įvertinti prekybos įmonių veiklą ir tvarkyti pirkimų ir pardavimų ūkinių operacijų apskaitą* pademonstravo aukščiausiu lygiu 53,2 % nuolatinių (dieninių), 54,5 % – ištęstinių (vakarinių), 47,8 % – ištęstinių (neakivaizdinių) studijų formų studentų.

Sunkiausiai sekėsi studentams pademonstruoti profesinę kompetenciją *Nustatyti finansinius rezultatus ir pavaizduoti juos apskaitoje*. Įsisavinimo lygio analizė pagal metus rodo, kad nepasiekusių lygio studentų sumažėjo nuo 82,4 % 2007 metais iki 30,6 % 2009 metais. Aukščiausią lygį pademonstravusių studentų dalis 2009 metais, palyginus su 2008 metais, padidėjo labai nežymiai tik 1,6 punkto ir siekia 20,4 %. Profesinės kompetencijos *Nustatyti finansinius rezultatus ir pavaizduoti juos apskaitoje* įsisavinimo lygio analizė pagal studijų formas, rodo, kad trečdalis (35,3%) 2005-2009 metų nuolatinių (dieninių) studijų studentų nepasiekė minimalaus lygio, o kitų studijų formų net du trečdaliai.

Analizuojant profesinės kompetencijos *Apibendrinti, analizuoti apskaitos duomenis ir parengti metinę finansinę, mokestinę bei statistines ataskaitas* pasiekimo lygį metais, galima konstatuoti, kad 2009 metais sumažėjo studentų, nepasiekusių minimalaus lygio, dalis (30,6%). 2007 metais net 82,4 % studentų nepasiekė minėtos kompetencijos minimalaus įvertinimo lygio. Analizės duomenys pagal studijų formas rodo, kad net 50 % ištęstinių (neakivaizdinių) studijų studentų nepasiekė minimalaus lygio.

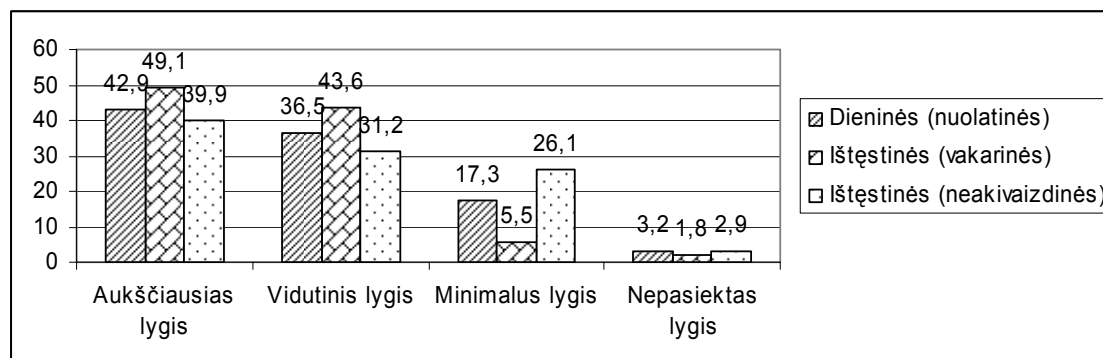
Atliekant baigiamojo egzamino praktinės ištisinės (kompleksinės) užduoties elementus, kurie demonstruoja paskutinių dviejų minėtų kompetencijų (*Nustatyti finansinius rezultatus ir pavaizduoti juos apskaitoje* ir *Apibendrinti, analizuoti apskaitos duomenis ir parengti metinę finansinę, mokestinę bei statistines ataskaitas*) įsisavinimo lygį, nemaža dalis studentų nepasiekė net minimalaus lygio dėl laiko stokos. Galima padaryti išvadą, kad šių studentų sėkmingam užduoties atlikimui pritrūko bendrųjų gebėjimų: susitelkimo, pastabumo.

6 pav. Profesinės kompetencijos *Organizuoti, vadovauti, dirbti kolektyve* įsisavinimo lygio analizė procentais pagal metus

Profesinės kompetencijos *Organizuoti, vadovauti, dirbti kolektyve* įsisavinimo lygis buvo tikrinamas situacijos analize. Šios kompetencijos įvertinimas sudaro 10 proc. bendro

įvertinimo, nuo 2008 m. – 5 proc. 2006, 2008, 2009 metais daugiau kaip pusė studentų šią kompetenciją įsisavino aukščiausiu lygiu (žr. 6 pav.). Analizuojant kompetencijos įsisavinimo lygį pagal studijų formas, rezultatai rodo, kad 82,7 % ištęstinių (vakarinių) studijų ir 79,4 % nuolatinių (dieninių) studentai pasiekė aukščiausią ir vidutinį lygį (žr. 7 pav.). Nuo šios profesinės kompetencijos įsisavinimo lygio priklauso būsimo specialisto gebėjimai turimas žinias sėkmingai taikyti bet kuriai naujai problemai spręsti, kryptingai siekti profesinės karjeros.

7 pav. Profesinės kompetencijos *Organizuoti, vadovauti, dirbti kolektyve* įsisavinimo lygio analizė procentais pagal studijų formas 2005-2009 m. laikotarpiu

Pasirinktos specializacijos profesinės kompetencijos įvertinimas sudaro 10 proc. bendro įvertinimo. Iš 349 studentų 73,6 % buvo pasirinkę specializaciją – *Apskaita kelių transporto įmonėse*, likusieji 26,4 % – *Apskaita biudžetinėse įstaigose* (žr. 3 lentelę),

3 lentelė

Studentų skaičius, pasirinkęs skirtingas specializacijas

Metai	Specializacijos ir profesinės kompetencijos							
	<i>Apskaita kelių transporto įmonėse</i>				<i>Apskaita biudžetinėse įstaigose</i>			
	Profesinė kompetencija <i>Išanalizuoti ir įvertinti kelių transporto įmonės ekonominius procesus, pavaizduoti juos apskaitoje</i>				Profesinė kompetencija <i>Tvarkyti biudžetinių įstaigų išlaidų sąmatų vykdymo apskaitą</i>			
	Nuolatinės (dieninės) studijos	Ištęstinės (vakarinės) studijos	Ištęstinės (neakivaizdinės) studijos	Iš viso	Nuolatinės (dieninės) studijos	Ištęstinės (vakarinės) studijos	Ištęstinės (neakivaizdinės) studijos	Iš viso
2005	28	-	34	62	-	-	-	-
2006	23	-	23	46	-	-	25	25
2007	26	13	23	62	31	16	10	57
2008	22	16	-	38	-	10	-	10
2009	26	-	23	49	-	-	-	-
Iš viso:	125	29	103	257	31	26	35	92

Profesinę kompetenciją *Išanalizuoti ir įvertinti kelių transporto įmonės ekonominius procesus, pavaizduoti juos apskaitoje* geriausiai įsisavino 2009 metų studentai – 28,6 % pasiekė aukščiausią lygį, nepasiekė minimalaus lygio tik 4,1 %. Analizuojant minėtos kompetencijos įsisavinimo lygį pagal studijų formas 2005-2009 metų laikotarpiu, galima padaryti išvadą, kad ištęstinių (vakarinių) studijų studentų didesnę dalį pasiekė aukščiausią ir vidutinį lygį.

Profesinės kompetencijos *Tvarkyti biudžetinių įstaigų išlaidų sąmatų vykdymo apskaitą* įsisavinimo lygio analizė procentais pagal metus rodo, kad 2006 ir 2007 metais daugiau kaip pusė studentų, pasirinkusių šią specializaciją, ją įsisavino aukščiausiu lygiu. Analizuojant pagal studijų formas, matyti, kad geriausiai (57,7 %) šią kompetenciją pademonstravo ištęstinių (vakarinių) studijų studentai.

Baigę visą *Buhalterinės apskaitos* studijų programą, įgiję studijų programoje apibrėžtas kompetencijas ir gavę teigiamą baigiamąjį kvalifikacijos įvertinimą, studentai įgyja buhalterinės apskaitos profesinio bakalauro kvalifikacinį laipsnį (Žin., 2009, Nr.157-7135). Gavę

teigiamą įvertinimą absolventai yra pasirengę praktinei veiklai. Šį teiginį patvirtina įmonių vadovų išreikšta nuomonė apie Šiaulių kolegijos paruoštus specialistus. Apklausus 241 Šiaulių apskrities įmonę, pagal gautus duomenis 32 įmonėse (13,2 %) dirba Šiaulių kolegijos paruošti buhalteriai. Jų turima kvalifikacija tenkina net 29 (90,6 %) įmonių vadovus, 3 (9,4 %) - iš dalies ir nė vieno atsakymo, kad netenkina.

Išvados

1. Kvalifikacijos ir kompetencijos sąvokos yra tarpusavyje susijusios. Kvalifikacija parodo žmogaus tinkamumą tam tikram darbui laipsni. Veikti besikeičiančiose veiklos sąlygose įgalina kompetencija, o ne kvalifikacija. Kompetencijos, kaip atskiri elementai, nuolat pasireiškiantys apibrėžtoje ir besikartojančioje asmens veikloje, sudaro kompetentingumą. Buhalterio darbinėje veikloje priimtų sprendimų kokybė priklauso nuo jo profesinio kompetentingumo. Kokias buhalterio *kompetencijas* turi įgyti kolegijos studentas, kad gautų buhalterio kvalifikaciją ir aukštojo mokslo diplomą, apibrėžia Buhalterio profesinio rengimo standartas.

2. Išanalizuotas 2005-2009 metų 349 Šiaulių kolegijos *Buhalterinės apskaitos* studijų programos absolventų profesinių kompetencijų pasiekimo lygis pagal metus ir studijų formas:

2.1. Tyrimo metu konstatuota, kad 2005-2009 metų laikotarpiu pasiektas tik vidutinis profesinių kompetencijų įsisavinimo lygis.

2.2. Tyrimo duomenys pagal studijų formas rodo, kad nuolatinių (dieninių) ir ištemptinių (vakarinių) studijų absolventai baigiamojo egzamino metu pademonstravo vidutinį bendrą visų kompetencijų pasiekimo lygį, ištemptinių (neakivaizdinių) – tik minimalų (6,2-6,85). Tikrinamos profesinės kompetencijos įsisavintos nevienodu lygiu:

- Profesinė kompetencija „Suprasti apskaitos informacijos vaidmenį įmonių ūkinėje ir finansinėje veikloje ir ją formuoti“, kuri tikrinama testu, įsisavininta aukščiausiu lygiu net 60 procentų nuolatinių (dieninių) ir ištemptinių (vakarinių) studijų absolventų.
- Profesines kompetencijas, kurios tikrinamos atliekant praktinę išsines (kompleksinę) užduotį, trečdalis absolventų įsisavino vidutiniu lygiu, kitas trečdalis – minimaliu lygiu, 21 % nuolatinių (dieninių) studijų absolventų pademonstravo aukščiausią lygį, trečdalis ištemptinių (neakivaizdinių) studijų - nepasiekė tikslų.
- Profesinė kompetencija „Organizuoti, vadovauti, dirbti kolektyve“, kuri tikrinama situacijos analize, aukščiausiu lygiu įsisavino beveik pusė absolventų, vidutiniu 31-43% absolventų.
- Specializacijos *Apskaita kelių transporto įmonėse* profesinė kompetencija „Išanalizuoti ir įvertinti kelių transporto įmonės ekonominius procesus, pavaizduoti juos apskaitoje“ įsisavinta aukščiausiu lygiu 13 % absolventų, trečdalis - vidutiniu lygiu. *Specializacijos Apskaita biudžetinėse įstaigose*, profesinės kompetencija „Tvarkyti biudžetinių įstaigų išlaidų sąmatų vykdymo apskaitą“ įsisavinta netolygiai pagal studijų formas. Daugiau kaip pusė ištemptinių (vakarinių) studijų absolventų ją pademonstravo aukščiausiu lygiu, o nuolatinių (dieninių) studijų absolventų mažiau kaip ketvirtis pasiekė aukščiausią lygį.

Literatūra

1. *Aiškinamasis kvalifikacijų sistemos terminų žodynas. Explanatory dictionary of qualification system terms*, Projekto vadovas T. M. Jovaiša, 2008, Vilnius: Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.
2. Bitinas B. (2000). *Ugdymo filosofija*. Vilnius: Enciklopedija.
3. *Buhalterio rengimo standartas*, LR švietimo ir mokslo ministro 1999 m, vasario 25 d. įsakymas Nr. 321.
4. *Buhalterio rengimo standartas*, LR švietimo ir mokslo ministro ir LR socialinės apsaugos ir darbo ministro 2007 m. spalio 8 d. įsakymas Nr. ISAK-1970/A1-279.
5. *Buhalterinės apskaitos studijų programa* (valstybinis kodas 65303S156), patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2002 m. rugpjūčio 30 d. įsakymu Nr. 1514; Buhalterinės apskaitos studijų programos (valstybinis kodas 65303S156) priedas, patvirtintas Šiaulių kolegijos direktoriaus 2005 m. birželio 27 d. įsakymu Nr.V-146.
6. *Dėl studijų sričių ir krypčių, pagal kurias vyksta studijos aukštosiose mokyklose, sąrašo ir kvalifikacinių laipsnių sąrašo patvirtinimo. LR Vyriausybės 2009 m. gruodžio 23 d. nutarimas Nr.174*. Valstybės žinios. 2009. Nr. 158-7135.

7. Jucevičienė P., Lepaitė D. (2000). *Kompetencijos sampratos erdvė*. Socialiniai mokslai, 2 (22), 47.
8. Laužackas R., Pukelis K. (2000). *Kvalifikacija ir kompetencija: samprata, santykis bei struktūra profesijos mokytojo veiklos kontekste*. Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos, 3, 10-17.
9. Laužackas R. (2005). *Profesinio leidimo metodologija. Monografija*. Kaunas: VDU leidykla.
10. Lepaitė D. (2003). *Kompetenciją plėtojančių studijų programų lygio nustatymo metodologija. Monografija*. Kaunas: Technologija.
11. *Dėl neuniversitetinių studijų rezultatų baigiamojo vertinimo nuostatų patvirtinimo*. LR švietimo ir mokslo ministro 2002 m. sausio 15 d. įsakymas Nr. 35. Valstybės žinios. 2002. Nr. 6-241.
12. *Dėl studijų rezultatų vertinimo sistemos*. LR švietimo ir mokslo ministro 2008 m. liepos 24 d. įsakymas Nr. ISAK-2194. Valstybės žinios. 2008. Nr. 86-3437.
13. *Svarbiausi Bolonijos proceso dokumentai. Bolonijos-Londono laikotarpis. 1999-2007m.* (2008). Vilnius: LR ŠMM.
14. *Šiaulių kolegijos studijų rezultatų vertinimo aprašas*, patvirtintas Šiaulių kolegijos direktoriaus 2009 m. birželio 19 d. įsakymu Nr.V-136.
15. *Šiaulių kolegijos vadybos ir verslo administravimo studijų krypties buhalterinės apskaitos studijų programos (valstybinis kodas 65303S156) baigiamojo egzamino organizavimo ir vertinimo reglamentas*, patvirtintas, patvirtintas Šiaulių kolegijos direktoriaus 2006 m. lapkričio 15 d. įsakymu Nr.V-46.
16. Šiaulių kolegijos Finansų ir buhalterinės apskaitos studijų katedros turto vertinimo ir verslo ekonomikos studijų programų poreikio tyrimai, 2009.

ANALYSIS OF THE ACHIEVEMENT LEVEL OF PROFESSIONAL COMPETENCIES IN THE ACCOUNTING STUDIES PROGRAMME AT ŠIAULIAI COLLEGE

In order to maintain good quality of work, an employee must possess certain functional capabilities called competencies which enable the employee to carry out the said operational functions successfully [8]. The professional activities of an accountant require relevant *qualifications, competence* and ability to do independent, high-quality and creative work in a given area. The accountant qualification is defined by professional knowledge and professional abilities (competencies and skills). The accountant competencies that a college student needs to acquire in order to obtain the accountant qualifications and university degree are defined by Accounting Training Standard. Accounting specialists are trained under the study programme regulated by Accounting Training Standard. The formation of professional competency is closely linked to the achievement level of the studies objectives and mastering of professional competencies.

At the final examinations, professional competencies closely related to the formation of professional competency are checked.

The achievement level of professional competencies exhibited at the final examinations 2005-2009 in the accounting studies programme at Šiauliai College is discussed in the study. The level of professional competencies exhibited at the final examinations by Šiauliai College graduates in the accounting studies programme was confirmed to meet employers' requirements.

Key words: qualification, competence, professional competency, professional training standard.

Įteikta: 2010 m. balandžio 15 d.
Priimta publikuoti: 2010 m. gegužės 14 d.